

CENTENARUL SOCIETĂȚII PENTRU CREAREA UNUI FOND DE TEATRU ROMÂN

În cultura românilor transilvăneni, Brașovul a avut — prin preocupările de factură spirituală pe care le-a cunoscut îndeosebi în epoca modernă — un rol important, adevăr ce nu mai necesită vreo argumentație. Este destul să amintim doar faptul că în așezarea de la poalele Timpei și-a avut sediul una din cele mai însemnate alcătuirii cultural-naționale ale populației românești de dincoace de Carpați și anume *Societatea pentru crearea unui fond de teatru român*. Deși aceasta a luat ființă printr-o adunare ce s-a desfășurat la Deva — acum mai bine de un veac (1870) — și a funcționat o vreme la Budapesta, abia după transferarea Comitetului său central la Brașov s-a înregistrat un adevărat reviriment în activitatea sa. Personalitatea care s-a reliefat ca un consecvent și autoritar conducător al acesteia încă din anul constituirii, a fost bihoreanul Iosif Vulcan, cunoscut animator și luptător pe tărîmul emancipării culturale. Prin revista sa „*Familia*”, care a fost decenii întregi organul publicistic al societății, dar mai ales prin contribuția nemijlocită la întemeierea și consolidarea acesteia, Iosif Vulcan rămîne figura cea mai proeminentă legată de destinele ei, așa cum — de altfel — observa și Nicolae Iorga în cartea sa „*Oomeni care au fost*”: lui Vulcan „i se va mulțumi pentru îndemnul ce a dat în vederea introducerii la românii din Ardeal și Ungaria a aceluia mijloc minunat de cultură și moralizare care este, care poate fi, dacă se află în mâini bune, teatrul. Cînd se va ridica în vreun centru mai fericit cea dintîi zidire de teatru românesc, ea va cuprinde poate chipul lui Vulcan, făcut în marmoră sau bronz...” Un identic raționament a determinat autoritățile culturale ale județului Bihor să organizeze festivități cu prilejul împlinirii unui centenar (1970) de la înființarea societății. Cea mai reprezentativă dintre acestea a fost, desigur, *sesiunea de comunicări științifice*, la care și-au dat concursul 17 cercetători din diferite orașe ale țării (Oradea, București, Cluj, Timișoara, Tîrgu Mureș și altele). Comunicările respective au fost adunate într-un volum, care a fost editat de Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Bihor, instituție ce s-a remarcat în acest domeniu, tipărind numai în anul 1972 șapte cărți, ceea ce este — să recunoaștem — un fapt rar întîlnit.

O structurare a conținutului acestei cărți — care este *in concreto* o culegere de studii și articole de variate dimensiuni — permite stabilirea a trei direcții de cercetare. Problematika de referință la societate constituie obiectul lucrărilor semnate de Lucian Drimba („*Momente importante în evoluția „Societății...”*”), Victor V. Grecu („*Astra*” și „*Societatea*”...), Nicolae Cordoș („*Societatea...*” și *introducerea cinematografului ca mijloc de culturalizare*”), Al. Crișan („*Familia — organ al publicațiilor „Societății...*”), Alexandru Porțeanu („*Dr. Valeriu Braniște și „Societatea...*”), Ioan Chioreanu („*Iosif Hodoș, primul președinte al „Societății...*”). Legăturile *Societății pentru fond de teatru* cu trei județe ale țării sînt relevate de Rașila Faur (cu Bihorul), Grigore Ploșteanu (cu Tîrgu Mureș) și Petru M. Ardelean (cu Banatul). Interesante, de asemenea, sînt comunicările în care este valorificată corespondența inedită — firește în problemele societății — provenită de la

Iosif Vulcan (autori: Mihail Dan și Viorel Faur), *Iosif Blaga* (autori: Ioan Chira și Alexandru Vifor) și *Vasile Goldiș* (autor Gheorghe Șora).

O altă categorie de lucrări vizează componente ale mișcării teatrale transilvănene: receptivitatea românilor din această parte a țării față de creația dramatică a lui *Iosif Vulcan* (autori: Ioan Golban și Viorel Faur); *Mihai Eminescu și activitatea dramatică din Transilvania și Banat* (autor Nicolae Liu); *ideea de conștiință națională în lupta pentru afirmare culturală* (autor Vasile Vețișanu).

Din istoricul teatrului bihorean (respectiv, al Teatrului de Vest din Oradea) și a dramaturgiei locale sînt reconstituite aspecte inedite și demne de interes, redactarea celor două articole aparținînd lui Viorel Faur, Ioan Popovici și Ioan Bradu.

Acest volum despre Societatea pentru fond de teatru român din Ardeal are echivalența unei notabile realizări istoriografice, care se aliniază celor mai noi și temeinice contribuții la cunoașterea culturii românilor transilvăneni.

ALEXANDRU VIFOR